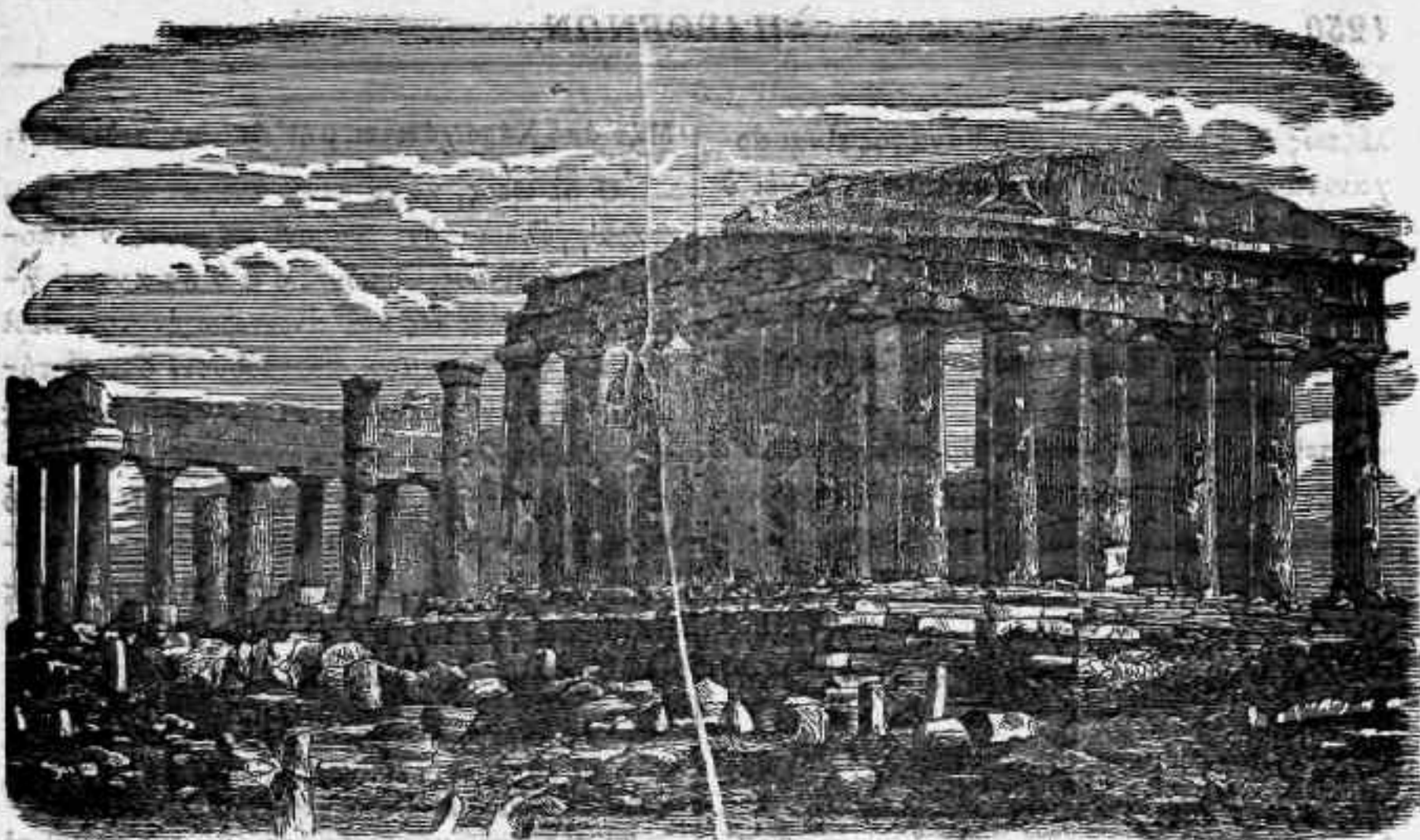

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

ΕΤΟΣ Β'.—ΦΥΛΛ. ΙΑ'. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1873 ΑΡΙΘΜΟΣ 23

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΧΑΡΟΣ

Ο Χάρος, ἡ Χάροντας¹ εἶναι προσωποποίηση τοῦ θανάτου, πρὸ πάντων δὲ τοῦ ἁώρου². Ἐντεύθεν ἡ ἐκφράσις τὸν πῆρεν ὁ Χάρος, ἀντὶ τοῦ θανάτου³, διότι ὁ

¹ Ο Schmidt ἀποδεικνύει (Das Volksleben der Neugriechen τ. I. σ. 222) ὅτι ἡ λέξις Χάροντας προήλθεν ἐκ τῆς οὐχὶ πολὺ εὐχρήστου καταλήξεως τῆς γενικῆς τοῦ Χάρων, Χάροντος (Σουῖδ., τ. II. σ. 1242 Bernh. ἐν λ. Τυννοῦτονι ἐν κωδ. Α. καὶ V. καὶ σ. 1604 ἐν λ. Χάρων ἐν κωδ. Γ. — Πρόλ. Θωμ. Μαγίστρου, ὑπόθ. τῶν Ἀριστοφ. βατράχων.) λατινιστὶ δὲ Charon, Charontis.

² Ulrichs, Reisen und Forschungen in Griechenland. t. I. σ. 433. — Wachsmuth, Das alte Griech. im neuen. σ. 20.

³ M. P. Vreto, Mélanges néohelléniques. p. 39. «Le nom de Charon fut appliqué par les Grecs des derniers temps à la Mort. De la [ΠΑΡΘΕΝΩΝ — ΕΤΟΣ Β'.]

θάνατος σπανιώτατα προσωποποιεῖται παρὰ τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος⁴. Ἡ δὲ χρῆσις τῆς

les expressions: «Charon l'a emporté; Charon l'a foulé; l'a saisi.» — Théotoky, Détails sur Corfou. p. 423. «On personifie la Mort, qu'on appelle, dans ce cas, Χάρων, et l'on dit que Charon a enlevé un vivant, pour dire qu'il est mort.» — Βλ. καὶ Πρωτοδικ., π. τῆς πρὸ ἡμῖν ταφῆς σ. 19. — Κακῶς δὲ ὁ Iken (Leucothea τ. I. σ. 190), ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ἐκφράσεως ταύτης λέγει ὅτι ἡ λέξις Χάρων εἶναι συνώνυμος τῆς λ. διάβαλος.

⁴ Ο Schmidt (ἐνθ. ἀν. σ. 222) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς μόνον χωρία τῶν δημοτικῶν ᾠδαῶν, ἐνθα ἀσθενῶς φαίνεται προσωποποίηση τοῦ θανάτου. «τοὺς ἔρει ὁ θάνατος» (Ἰατρίδ., Συλλογὴ δημοτ. ᾠδαῶν. σ. 47). «ὦ θάνατε λυπήσου με, λυπήσου με καὶ ρτάσε.» (Passow, ἀρ. 379) ὅπερ ὁμοῦς δὲν εἶναι δημοτικὸν ῥῆμα, ἀλλ' ἐλεγείον τοῦ Σολομοῦ, ἐσφαλμένως ὡς τοιοῦτο καταχωρισθέν. «Γλήγορα ἔλα θάνατε νὰ πάρῃς τὴν ζωὴν μου.» Passow, σ. 500. πρὸς τὸ παράβαλλε τὸν αἰσώπειον μῦθον τοῦ γέροντος καὶ θανάτου, ἐν ᾧ ὁ γέρων «τὸν θάνατον ἐλθεῖν ἐπεκαλεῖτο» (ἀρ. 98 ed Halm. — σ. 14 καὶ 290 Κοραή). — Ο Schmidt προσέτι παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὰ τραγούδια

λέξεως Χάρων ἀντὶ τοῦ θάνατος εἶναι ἀρχαιοτάτη· «Χάρων ὁ θάνατος», λέγει ὁ Σουΐδας.

Ὁ Χάρως θανατόνει τοὺς ἀνθρώπους κατὰ παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ¹, ὅπως ὁ θάνατος παρ' Εὐριπίδῃ, ὅστις λέγει ἐν τῇ Ἀλκῆστιδι:

Κτείνειν ὃν ἂν χρῆ· τοῦτο γὰρ τετάγμεθα².

Ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾠμασιν ὁ Χάρως, παρουσιαζόμενος εἰς νέους ἥρωας ὅπως τοῖς πάρῃ τὴν ψυχὴν, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλεν νὰ πράξῃ τοῦτο.

Ποῦ μένα μ' ἔστειλ' ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴν
[σου³].

καὶ παρακαλούμενος ὅπως περιμείνῃ ἐπὶ τινος ἡμέρας προσθέτει:

Δὲν ἔμπορῶ, λεβέντη μου γιὰτ' εἶμαι προσταμ-
[μένος.

Ἐμένα μ' ἔστειλ' ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου⁴.

Ἐν τινι δὲ κυπριακῷ ᾠματι, ἐν ᾧ ὁ Χάρως παλαιῶν πρὸς τὸν ἥρωα Διγενῆ, καταβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ ἀναφέρεται ὅτι:

Ἦρτε φωνὴ ποῦ τὸν Θεόν, κι' ἀπὸ τοὺς Ἀρ-
[χαγγέλλους,

—Καὶ δὲν σὲ περψα, Χάροντα, παληώματα νὰ
[κάμῃς

παρὰ στείλᾳ σε, Χάροντα, ψυχὰς γιὰ νὰ μοῦ
[βγάλῃς⁵].

Σημειωτέα δὲ καὶ ἡ ἐν ἑτέρῳ δημοτικῷ ᾠματι ἀπαντῶσα ἔκφρασις περὶ νέου ἀσθενοῦντος βαρέως ἐξ ἔρωτος.

τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ ἡ λέξις Χάρως, ἀλλὰ μόνον ἡ λέξις θάνατος *tanato*. (Morosi, Studi sui dialetti Greci della terra d'Otranto σ. 44 καὶ 27).

1 Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne. t. I p. LXXXVI—VII. «Au rôle de Charon, simple conducteur des morts, dans leur passage de ce monde à l'autre, ils (les Grecs modernes) ont joint celle d'exécuteur des volontés d'une providence suprême, attentive au moindres des actions humaines et toujours prête à punir les écarts de l'orgueil, et le trop de confiance dans le sentiment des forces fragiles et passagères de l'homme.»

2 Εὐριπίδ., Ἀλκῆστ., 49.

3 Passow, Carmina popularia. ἀρ. 426 στ. 44—427, 2.—429 στ. 44—432.—Χασιώτης σ. 467.—Schmidt, Das Volksleben der Neugriechen I. σ. 233.

4 Passow, σ. 305 ἀρ. 429.

5 Ἐν Χρύσαλλ. τ. Γ'. σ. 598.—Σακελλαρ., Κυπρ. τ. Γ'. σ. 48.

Μήτ' ἀπὸ Χάρω χάνεται, μήτ' ἀπὸ θνὸ πεθαίνει⁴.

Ὁ δὲ Θεὸς, κατὰ τινα ἑτέραν πρόληψιν, παραγγέλλει τὸν Χάρον πάντοτε ν' ἀποκτείνῃ ἐκείνους, ὅσων ἐσώθησαν αἱ ἡμέραι· διότι ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐν τοῖς περὶ Μοιρῶν ὠμιλήσαμεν, πιστεύουσιν ὅτι αἱ τύχαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι γεγραμμέναι εἰς τὸν οὐρανόν², καὶ κατὰ συνέπειαν ἅμα οὐθάρῃ ἡ ὀρισμένη ἡμέρα τοῦ θανάτου τινὸς ὁ Θεὸς παραγγέλλει τὸν Χάρον νὰ τοῦ πάρῃ τὴν ψυχὴν. Δημοτικόν τι ᾠσμα τῆς συλλογῆς Χασιώτου ἀναφέρει τὴν περιέργον ταύτην πρόληψιν ὡς ἑξῆς:

Πουλὰκι πάησε κ' ἔκατσε³ τοῦ Κωνσταντῆ τῆ σέλλα, κι' οὐδὲ λαλοῦσε σ' ἄν πουλὶ κι' οὐδὲ σ' ἄν χηλιδόνι, μὲν' ἐλαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη κουθέντα.

—Κώστα μου, μὴν' ἔοδοῦσαι, μὴ χάνῃς καὶ τὸ
[βίό σου,

ἐσέινε σοῦρθ' ὁ θάνατος. σοῦρθε γιὰ ν' ἀποθάνῃς.

—Ποῦ ἔρεῖς σὺ, πολὰκι μου, ποῦ ἔρεῖς χηλιδόνι;

—Ἐφῆς ἤμουν³ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τώρα ἦρθ' ἀπέκει,

κι' ἄκουσα ποῦ σὲ ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀποθαμμέ-
[νους³].

Ὅτι παραπλήσια καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον, ἐξάγομεν ἐκ τοῦ ἀκολουθου χωρίου τοῦ Λουκιανού: «ὁ μὲν τις ὥσπερ βασιλεὺς ὁ Πλούτων μοι δοκεῖ καθῆστο ἐπιλεγόμενος τῶν τεθνηζομένων τὰ ὀνόματα, οὓς ἤδη ὑπερμέρους τῆς ζωῆς συνέβαινε εἶναι»⁴. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι δὲ ῥαββῖνοι ἀποκαλοῦσι τὸν ἄγγελον τοῦ θανάτου Δουμά, ἥτοι σιγὴν, διότι, λέγουσιν, ὅτι σιωπηλῶς ἐγγράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος τῆς εἰμαρμένης ὅσους μέλλει νὰ φονεύσῃ⁵.

Ἀντὶ τούτου εἰς Ζάκυνθον πιστεύουσιν, ὡς ἀναφέρει ὁ Schmidt⁶, ὅτι εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ Χάρου βασιλεία ὑπάρχουσι λυχναρία, ὧν ἕκαστον ἀντιπροσωπεύει τὴν ζωὴν ἐνὸς ἀνθρώπου· σβεσθέντος δὲ τοῦ πρῶτος τοῦ λυχναρίου, ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος, οὗ ἡ ζωὴ μὲ τὸ φῶς αὐτοῦ συνδέεται.

1 Νεοελλην. Ἀνάλεκτα. τ. I. σ. 90.

2 Βλ. Παρθενῶνος τ. Β'. σ. 882.

3 Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημοτ. ᾠμάτων σ. 439.—Βλ. Passow, ἀρ. 37.

4 Λουκιαν., Φιλοφειδ. § 53.

5 Barth. de Celleno, Biblioth. rabbin., t. I. p. 304.

6 Schmidt, l. c. τ. I. σ. 246.

Πρὸς τὴν πρόληψιν ταύτην σχέσιν ἔχει ἡ ἐν Κύθνῳ συνειθιζομένη ἔκφρασις τὸν ἐξεφτίλλισεν ἀντὶ τὸν ἐφόνευσε, τὸν ἐθανάτωσε¹· καὶ μῦθός τις ἀνατολικός, καθ' ὃν ποιμὴν τις παρακαλούμενος ὑπὸ τῆς Χολέρας νὰ δώσῃ αὐτῇ πρόβατα ὅπως τῷ δωρήσῃ τὴν ζωὴν, ἐξέφρασε τὴν δυσπιστίαν του ὅτι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι αὐτὴ ἡ Χολέρα· ἡ Χολέρα τότε τὸν ἔφερεν εἰς τι σπύλαιον ἐνθα ὑπῆρχον ἀναρίθμητα λυχνάρια ἄλλα μὲν πολλὴν ποσότητα ἐλαίου ἔχοντα, ἄλλα δὲ ὀλίγην, καὶ ἅτινα ἦσαν ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων· τῷ ἔδειξε τότε ἡ Χολέρα ἐν λυχνάριον μὲ ὀλίγον ἔλαιον, καὶ τῷ εἶπεν ὅτι εἶναι τὸ λυχνάριον τὸ περιστῶν τὴν ζωὴν αὐτοῦ, προσέθεσε δὲ ὅτι ἔχει ἔλαιον μόνον διὰ δύο ἔτη. ὁ ποιμὴν ἠρώτησε τότε ἂν εἶναι δυνατόν περιστατικόν τι νὰ ἐλαττώσῃ τὴν διάρκειαν τοῦ φωτός μαθὼν ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἠρνήθη νὰ τῇ δώσῃ τὰ πρόβατα, μυκτηρίζων αὐτὴν καὶ λέγων ὅτι δὲν τὴν φοβεῖται διότι δὲν δύναται νὰ τὸν θανατώσῃ πρὶν ἢ ἐξαντληθῇ τὸ ἔλαιον τοῦ λύχνου του².

Ἄλλοτε ὁ Χάρος καταβάλλει τοὺς ὑβριστάς, τοὺς καυχωμένους ὅτι δὲν φοβοῦνται αὐτὸν, ὥς δεικνύει τὸ κοινότατον δημοτικὸν ἄσμα τῆς Εὐγενούλας, οὗ πλεῖστα ὑπάρχουσι παραλλαγαί:

Ἡ Εὐγενούλα ἡ ὠμορφή καὶ ἡ μικροπανδρεμμένη, κακηώραν ἐπαινιεύοντανε, πῶς Χάρος δὲν τὴν
[πιάνει,

γιατ' ἔχει τοὺς ἐνὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἔχ' ἄνδρα παλληκάρι, ἔχει καὶ σπῖτι' ἀρχοντικὰ μ' αὐλαῖς καὶ περιδόλια. Κάποιο πουλί, κακὸ πουλί, τοῦ Χάρου πάει τὸ
[λέγει,

καὶ ὁ Χάρος τὴν σαγίτεψε, καὶ ἡ κόρη κιτρινιάζει δευτέρη τρίτη σαγιτιά κλινάρι τήνε ρίχνει³.

1 Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν 1864 σ. 1884.— Ὁ μεταφραστὴς τῶν *Mystères de Paris* τοῦ Eug. Sue κύριος I. Σκυλίσσης, μεταφράζει τὴν κορακιστικὴν (argot) τῶν κλεπτῶν γλώσσης ῥῆμα φονεύειν (chouriner) διὰ τοῦ ἐξεφτίλλισεν.—Σημαίνει δὲ τὸ ἐξεφτίλλισω, διορθώνω τὴν θροαλλίδα τοῦ λύχνου.

2 Ὅμοιον τινα φλαμανδικὸν μῦθον διηγεῖται ὁ Ch. Deulin (*Le compère de la mort*. ἐν *Journal pour tous* t. XI.)

3 Ζαμπελ., ἄσματα δημ. τῆς Ἑλλάδος σ. 715.—Passow, *Carmina popularia Graeciae recentioris*. ἀρ. 415.—Παραλλαγαί τοῦ ἁσματος τούτου βλ. ἐν Passow ἀρ. 413—417.

Ἐπειδὴ ὁ θάνατος φυσικῶς εἶναι ἀφευκτός, καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει κατορθώσει οὐδέποτε ν' ἀποφύγῃ αὐτὸν, ὅσον πολυμήχανος καὶ ἂν ᾔηται¹, διὰ τοῦτο ὁ λαὸς διὰ τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων αὐτοῦ συμβουλεύει νὰ χαιρώμεθα τὴν ζωὴν αὐτὴν εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον, χορεύοντες καὶ εὐθυμοῦντες· ἰδοὺ ἐν τῶν ἁσμάτων τούτων, ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς δημώδους ποιήσεως ἄσμα χοροῦ, εὐθύμου μελαγχολίας, ἵνα οὕτως εἰπώμεν, μεστὸν:

Χαρῆτε, υἱοί, χαρῆτε νηαῖς,
καὶ ἡ ἡμέρ' ὀλοδραδύζει,
καὶ ὁ Χάρος ταῖς ἡμέραις μας
μιά-μιά ταῖς λογαριάζει!

Ἄς πατήσωμε καὶ ἄς πάη
τέτοια γῆ ποῦ θὰ μάς φάη!

Δὲν ἔχει ὁ Χάρος διάκρισι
δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη
πέρνει παιδιὰ πὸ τὸ βυζι,
γέροντας δὲν ἀφίνει.

Δόστε του γιὰ νὰ πρεπίσῃ
καὶ ὁ χορὸς νὰ νοστιμίσῃ!

Χαρῆτε, υἱοί, χαρῆτε νηαῖς,
τὰ δροσερά σας νηάτια,
γιατὶ θὰ νάλθ' ἕνας καιρὸς
νὰ σᾶς τὰ φάγ' ἡ πλάκα!

Ἄς πατήσωμε καὶ ἄς πάη
τέτοια γῆ ποῦ θὰ μάς φάη!

Τούτ' ἡ γῆ ποῦ τὴν πατοῦμε
ὅλοι μέσα θὲ νὰ μποῦμε!
Τούτ' ἡ γῆ μὲ τὰ χαρτάρια
τρώγει νηοὺς καὶ παλληκάρια,
καὶ ἀποκάτου 'ς τὰ λουλούδια
τρώγει νηαῖς καὶ κοπελλούδια.

Δόστε της λοιπὸν νὰ πάρῃ,
δόστε της μὲ τὸ ποδάρι!

Χαρῆτε, υἱοί, χαρῆτε νηαῖς,
τοῦ χρόνου ποῖός θὰ ζήσῃ;
ὁ Χάρος ἔχει ἀπόφασι
ψυχὴ νὰ μὴν ἀρίσῃ.

Ἀρχοντες καὶ μεγιστάνες,
καὶ λοιπὴ φτωχολογιά,
ὅλους μάς προσμένει ὁ Χάρος!
νηοὺς γέροντους καὶ παιδιὰ! 2

1 Παροιμία τις λέγει. «Μόν' ὁ Χάρος δὲ σταυρώνεται» ἢ «Μόνον τὸ Χάρο δὲν μποροῦν νὰ σταυρώσουν» (ὕπεννοεῖται: οἱ τὰ πάντα τεχναζόμενοι ἄνθρωποι). Ὅμοια λέγει ὁ χορὸς ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους, ἐξυμνῶν τὴν παντεχνίαν τοῦ ἀνθρώπου: «Ἄλδα φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται.»

2 Ζαμπελ., Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ σ.

Τὸ αὐτὸ αἶσθημα ἐπεκράτει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· καλλὰ σώζονται ἐπιγράμματα προσκαλοῦντα τὸν ἄνθρωπον νὰ πίνη καὶ νὰ ἐσθίῃ καὶ νὰ στεφανώται δι' ἀνθέων, ἐπειδὴ βραχὺς ὁ τοῦ βίου χρόνος¹. Ὁ δ' Ἀνακρέων συμβουλεύει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ μεθύωμεν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ βίος τρέχει ὡς τροχὸς ἄρματος, καὶ ὅτι ἐντὸς μικροῦ

ἀλίγη καιρόμεθα

κόνη, ὁστέων λυθέντων².

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου καὶ τὰ θλιβερά αὐτοῦ σύμβολα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθεωροῦντο μόνον ὡς παρακλειυστικά πρὸς ἡδονήν· οὕτως ἐν τινι σφραγιδολύφῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχει κεκραγμένη κεφαλὴ νεκροῦ, ἀναγινώσκομεν τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Πῖνε λέγει τὸ γλύμμα καὶ ἐσθίε καὶ περικεῖσο ἄνθεα τοιοῦτοι γενόμεθα ἐξαπίνης»³. Καὶ αἱ εὐθυμοὶ μὲν, ἀλλ' ἀντιχριστιανικαὶ ἰδέαι αὗται διατηρήθησαν μέχρις ἡμῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἀνωτέρου δημοτικοῦ ἄσματος ἐξάγεται.

Αἱ ἰδέαι αὗται κρατύνονται καὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν περὶ τῶν μετὰ θάνατον δοξασιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ· ὅλοι φοβοῦνται τὸν θάνατον διότι τὴν ζωὴν γλυκεῖαν ὁμολογοῦσι, καίτοι ἀνάμεστον τοσοῦτων πικριῶν. Καὶ μετὰ τόσα βέβαια πάλ' ἡ ζωὴ γλυκεῖα ναι, κι' ὅποιος τὸ θάνατον ζητᾷ καὶ ὅποιος κουζούλης θᾶναι λέγει δημοτικὸν τι δίστιχον⁴. Οὕτω καὶ ὁ ὁμηρικὸς Ἀχιλεὺς λέγει ἐν Ἄδου πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, ὅτι προστίμα ἐν τῇ γῇ παρ' ἀνδρὶ ἀκλήρῳ καὶ πτωχῷ νὰ θητεύῃ ἐπὶ μισθῷ, ἢ ν' ἀρχῇ πάντων τῶν νεκρῶν:

Βουλαίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητεύεμεν ἄλλῳ,
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ β' ὅτος πολὺς εἴη,
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταρθιμένοισιν ἀνάσσειν⁵.

48—49 καὶ ἐξ αὐτοῦ Πανδῶρ. τ. X. Διὰ τὴν τελευταίαν ἰδέαν πρὸς. Horat., Carm. I. 6. 43 «Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernos Regumque turrets.»

1 Boeckh, Corpus inscript. gr. t. IV p. 88 n° 7298. 7299.—Ἀνθολ. Παλατ. XI. 38.

2 Ἀνακρ., ὠδ. Δ'. στ. 7 κς.—βλ. καὶ ΙΑ'. 8—11.

3 Gori, inscript. III 21.

4 Διονυσίου 1868 σ. 73.—Passow, σ. 525.—Schmidt, I σ. 243.

5 Ὀδυσσ. Α. 489. κς.—Cf. Nägelsbach, Homerische Theologie σ. 330.—Nachhomerische Theologie, σ. 397 καὶ 424.—Schmidt, I. c.

Ὅμοίαν γνώμην ἐκφράζει καὶ ὁ Ἀντιφάνης:

... οὐδέ τις πώποτε,
Ὡ δέσποτ', ἀπέθαν' ἀποθανεῖν πρόθυμος ὢν,
τοὺς γλιχομένους δὲ ζῆν κατασπῆ τοῦ σκέλους,
ἄκοντας ὁ Χάρων εἰς τὰ παρθμεῖον τ' ἄγει,
σιτιζομένους καὶ πάντοτ' ἔχοντας ἀεθόνως,
ὁ δὲ λιμός ἐστιν ἀθανασίας φάρμακον¹.

Ὁ θάνατος, θεωρεῖται συνήθως παρὰ τοῦ λαοῦ, ὡς στέρνησις τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, καὶ οὐχὶ ὡς ἀπόλαυσις καλλιτέρου μέλλοντος, ὅπως ὁ χριστιανισμὸς διδάσκει· ὁ ἀποθνήσκων θορνεῖ τὰ κάλλη του, τὰ ὅποια θὰ καταστρέψῃ ἡ μαύρη γῆ², καὶ ἀποχαιρετᾷ περιπαθῶς τὴν φύσιν, ἣν τὸ ὕστατον προσβλέπει: Ἰδοὺ οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ κλέφτου Ζήδρου, κατὰ τὴν δημοτικὴν ἔσση:

Ἀφίνω γαῖά 'ς τὸν Ὀλύμπου, 'ς ὅλα τὰ κορυφοῦνια.
'ς ἐσθῆς ἡμέρημα μ' ἔρημα πλατάνια μὲ τοὺς Ἰσκιούς,
βρυσόβλες μὲ τὰ κρυὰ νερά καὶ χαμπηλαῖ μου κάμ-

Ἀφίνω γαῖά 'ς τοὺς σταυραγεοὺς καὶ 'ς ὅλα τὰ
ἄφινω γαῖά 'ς τὸν ἦλόν μου καὶ 'ς τὸ λαμπρό φεγ-
ποῦ μου φεγγε νὰ περπατῶ σὰν ἄξιο παλληκάρι³.

Τίς δὲν βλέπει τὴν καταταφάνῃ ὁμοιότητα τῶν τελευταίων λόγων τοῦ ἀποθνήσκοντος κλέφτου, πρὸς τοὺς τελευταίους ἐπίσης λόγους τοῦ σοφοκλείου Αἴαντος: Καὶ ὁ ἥρωας αὗτος θνήσκων ἀπευθύνει τὸ ὕστατον χαῖρε πρὸς τὴν περὶ αὐτὸν φύσιν:

Σὲ δ', ὦ φαινῆς ἡμέρας τὸ νῦν σέλας,
καὶ τὸν διφρευτὴν Ἥλιον προσενέπω,
πνύστατόν δὲ κοῦποι' αὖθις ὕστερον.
Ὡ φέγγος, ὦ γῆς ἱερὸν δίκειας πέδον
Σαλαμῖνος, ὦ πατρίων ἐστίας βᾶθρον,

1 Παρὰ Στοβ., Ἀνθολ. ΡΚΑ'. 4. — Σημειωτέος ὁ ἐν τῇ παρόντι ἀποσπασματι χαρακτηρισμὸς τοῦ Χάρωνος ὡς ψυχοπαμποῦ θεοῦ, ἀντὶ τοῦ Ἑρμοῦ, σπανιώτατα ἀπαντῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

2 Passow, ἀρ. 106. σ. 85.

Μουστάνι μου καρμπογιὰ καὶ φρύδια μου γραμ-

μουστάνιὰ μου μπερμπιλωτά, στόμα μου ζαχα-

καὶ σὺ τσαμπᾶ περήρανε ποῦσαι μακρὸς ἵσταίς

καὶ σὰς θὰ φάγ' ἡ μαύρη γῆ καὶ τὸ ἔρημο τὸ χῶμα.
Βλ. καὶ ἀρ. 149. σ. 95.

3 Λελέκ., Δημοτ. ἀνθολ. 1868. σ. 57.

κλειναί τ' Ἀθῆναι καὶ τὸ σύντροφον γένος,
κρηναί τε ποταμοὶ θ' οἶδα, καὶ τὰ τρωϊκὰ
πεδία προσαιδῶ, χαίρει', ὦ τροφῆς ἐμοί 1.

Ἀλλὰ καὶ θνήσκων ὁ Ἕλλην δὲν θέλει
νὰ ἀποχωρισθῇ τῆς φύσεως· ἐπιθυμεῖ ὁ πά-
φος του νὰ ἔχῃ θυρίδα δι' ἧς νὰ βλέπῃ τὰς
χειλιδάνας τὴν ἀνοιξίν, καὶ ν' ἀκούῃ τὸν
Μαῖον τῶν ἀηδόνων τὰ κελαδῆματα², ὁ
δὲ ναύτης θέλει τὸν τάφον του εἰς τὴν ἀ-
κτὴν τῆς θαλάσσης.

ν' ἀκούῃ ἄχνυα τῆς θάλασσης καὶ παραχὴ τ' ἀγέρα,
ν' ἀκούῃ καὶ τοὺς συντροφούς του ποῦ λέν τὸ ἔα
[μύλα 3.]

Ἐν τῷ προλόγῳ τῶν Καλλεργῶν του ὁ
ποιητὴς κύριος Σπ. Ν. Βασιλειάδης ὁμιλεῖ
περὶ τοῦ πρὸς τὴν ζωὴν ἔρωτός τοῦ Ἕλλη-
νος, τοῦ ἐν τοῖς δημοτικαῖς ᾠμασιν ὑπερ-
φαινομένου, καὶ ἐπιτυχέστατα ἐρίζει τὴν
λεπτὴν διαφορὰν τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὰς
περὶ θανάτου ἰδέας μεταξὺ τῶν μεσημβρι-
νῶν καὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἴδου τὸ χω-
ρίον τοῦ κ. Βασιλειάδου:

«Ὁ Ἕλλην τρέφει διάπυρον καὶ ἀκατά-
βλητον τὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύ-
σεως, τὴν ἐλπίδα ἐντὸς τοῦ βαθύρριζον καὶ
ἀειθαλῆ. Μετὰ πᾶσαν τῆς τύχης δυσμένειαν,
μετὰ πᾶσαν τοῦ βίου σκληρὰν περιπέτειαν,
ἀφελὲς καὶ βαθὺ συμπέρασμα ἐπιτέλλει εἰς
τὰ χεῖλη του τοῦτο:

Καὶ μὲ τὰ χεῖλη βάσανα πάλ' ἡ ζωὴ γλοκειά ναι.
Ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ εὐγενὴς παρ' Εὐρι-
πίδῃ Ἰφιγένεια ἐν Ἀυλίδι ἥτις ἀναγ-
καζομένη εἰς θάνατον ἐδέετο τοῦ πατρός
τῆς ἐπιλέγουσα:

Τὸ φῶς τὸδ' ἀνθρώποισιν ἥδιστον βλέπειν,
τὰ νέρθε δ' οὐδὲν μαινεται δ' ὅς εὐχεται
Θανεῖν 4.

Ὑπάρχει δὲ λεπτὴ τις καὶ βαθεῖα διάκρι-
σις εἰς τὰς περὶ θανάτου ἰδέας καὶ συναι-
σθήσεις μεταξὺ τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ
βόρεια κλίματα λαῶν· οἱ ἀρκτοὶ λαοὶ φο-
βοῦνται μᾶλλον τὸν θάνατον ἢ ἀγαπῶσι
τὴν ζωὴν, ἐνῶ ὁ ἐλληνικὸς κόσμος ἰδίως
ἐραται τῆς ζωῆς ἀποστρέφων ἐπὶ μᾶλλον

ἀπὸ τοῦ θανάτου τὸ πρόσωπον. Εἰς τὰ δη-
μοτικὰ ἡμῶν ᾠσματα ἡ κόρη πειρωμένη νὰ
ἀποδράσῃ τοῦ Ἰδοῦ, οὐδαμῶς εἰς τὰ περὶ
αὐτὴν προσέχει, οὐδαμῶς ἀποδύρεται τὰς
κάτω συμφοράς, ἀλλ' ἀρχεται ἐπιφωνοῦσα:
Καλότυχά φηλά βουνά καὶ κάμποι εὐλογημένοι
Ποῦ Χάρος δὲν παντίζεται, Χάρος δὲν καρτερεῖται!
Τὸ καλοκατρί πρόβατα καὶ τὸν χειμῶνα χιόνια 1.

Αἱ τοιαῦται ἰδέαι καθιστῶσι θλιβερόν
ἢ, ὡς ὁ λαὸς λέγει, πικρὸν, τὸν θάνατον·
διὰ τοῦτο ἡ προσωποποιήσις αὐτοῦ ὁ Χά-
ρος ἀποκαλεῖται ἐν τοῖς δημοτικαῖς ᾠμασι
πικροχάροντας², καὶ σκληρὸς διότι
ἀποχωρίζει ἀλλήλων προσφιλεῖς συγγενεῖς
καὶ φίλους, ἀκαμπτος καὶ κωφὸς μένων εἰς
δεήσεις καὶ δάκρυα³. Ὁ Χάρος, λέγει γνω-
στόν τι δημοτικὸν ᾠμα,

Ὁ Χάρος ἐκαλῖγωνεν δέξου' εἰς τὸ φεγγαράκ.
κ' ἡ μάνα του τὸν ἐρωτάει κ' ἡ μάνα του τοῦ λέγειν
—Γιέ μου, εἰς τὸ κυνήγι ποῦ θὰ πᾶς καὶ εἰς τὸ κυ-
νῆγημά σου,
μὴν πάρῃς μάναις μὲ παιδιὰ κ' ἀδέρφια μ' ἀδερ-
φάδαις,
μὴν πάρῃς πρωταντρόγυνα πρωτοστεφανωμένα.
—Ὅπως εἶπαι τρεῖς παίρνω τοὺς δυὰ, κι' ὁπῶδρω
[δύο τὸν ἕνα,
κι' ὁπῶδρω κ' ἕνα μοναχὸ, κι' ἐκείνονε τὸν παίρ-
νω 4.]

1 Passow, ἀρ. 424.—Βασιλειάδου, Καλλεργ-
γαί σ. μδ'.

2 Schmidt, Das Volksleben der Neugrie-
chen I σ. 234.

3 «Ὁ Χάρος εἶναι κωφός,» «ὁ Χάρος δὲν
ἀκούει,» λέγει ὁ λαός. (Schmidt l. c. σ. 233.)

4 Ζαμπέλ, Ἀσμ. δημ. τῆς Ἑλλ. σ. 739.—
Tomaseo, Canti popolari III. 293.—Passow,
Carmina popularia Graeciae recentioris, ἀρ.
408.—Τὸ ᾠμα τοῦτο φέρεται ὡς ἐξῆς ἐν τῇ
ἀρχῇ ἑτέρου κυπριακοῦ περὶ Χάρου καὶ Διγενῆς:
Ὁ Χάρος μαυροφόρησε μαῦρα καθαλλικέδικαι,
χουσσὸν σπαθινὴ ζώστηκεν καὶ ἡπ' εἰς τὸ παναῦριν,
γιὰ ναῦρη καὶ τὴν μάναν του γιὰ νὰ τοῦ παραγ-
[γείλῃ.

—Γιέ μου, μὲν παίρνης ὠμορφαῖς, μὲν παίρνης
[ταῖς γρηάδαις,
μὲν παίρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κλαῖσιν ἡ μα-
[νάδαις.—

Κὴ ἀπολαήθῃ Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τῆς.
—Ἄν ἔν παίρνω [ταῖς ὠμορφαῖς, ἂν ἔν παίρνω
[γρηάδαις,
ἂν ἔν παίρνω μικρὰ παιδιὰ, τί Χάροντας λοοῦμαι;
(Χρυσσαλὶς τ. Γ' σ. 597.—Σακελλαρίου, Κυ-
πριακά τ. Γ' σ. 46—47.)

1 Σοφοκλ., Αἶα: 856 κε.

2 Passow, ἀρ. 404. 405. 406. 419. 434.
456. 463. κε.

3 Passow, ἀρ. 358.—βλ. καὶ ἀρ. 394.

4 Στίχ. 1254.

Ἐν ἑτέρῳ δημοτικῷ ᾄσματι ὁ Χάρος, παρακαλούμενος ὑπὸ νέου νεκροῦ νὰ λυπηθῇ αὐτὸν καὶ νὰ τῷ χαρίσῃ δέκα ἔτη ζωῆς, ἀποκρίνεται :

—Δὲν εἶμαι μὰ νὰ πονῶ, πατέρας νὰ λυποῦμαι,
Ἐγὼ εἶμαι Χάρος χλιθερός καὶ παραπονεμένος·
χωρίζω μὲν ἀπ' τὰ παιδιὰ, παιδάκι' ἀπ' τὸν πα-
[τέρα·

χωρίζ' ἀδέρφια ἡγαρδιακά καὶ πολυαγαπημένα·
χωρίζω καὶ τ' ἀντρώγυνα καὶ τὰ βουνὰ ραγίζουν 1.

Τὰς αὐτὰς ἰδέας ἐκφράζει καὶ ὁ Κρήτης ποιητῆς τῆς ις'. ἑκατονταετηρίδος Χορτά-
τσης ἐν τῇ τραγωδίᾳ αὐτοῦ Ἑρωφίλῃ, ἐν ᾗ
προλογίζει ὁ Χάρος :

Ἐγὼ μ' ἐκεῖνος τὸ λοιπὸ ἀπ' ὅλοι μὲ μισοῦσι,
καὶ σκυλλοκάρδη, καὶ τυφλὸ, κι' ἀπονο μὲ λαλοῦ-
[σι 2.

καὶ ἀλλαχοῦ :

Σ' ἔναν ἀνοιγοσφάλισμα τῶν ἄμματι' ἀποσώνω,
καὶ δίχως λύπησι κάμμιὰ πᾶσ' ἄνθρωπο σκοτόνω.
Τὰ κάλλη σβύνω, κι' ὡμμορφο πρόσωπο δὲ λυ-
[ποῦμαι,

τοὺς ταπεινοὺς δὲ ἡλεμονῶ, τοὺς ἄγριους δὲ φα-
[βοῦμαι.

Τοὺς φεύγουν φτάν' ὀγλήγορα, τοὺς μὲ ζητοῦν μα-
[κραίνω,

καὶ δίχως νὰ μὲ κρᾶζουσι συχνὰ τοὶ γάμους
[μπαίνω,

κι' ἀρπῶ νυφάδες καὶ γαμπροὺς, γέροντες καὶ κο-
[πέλια

καὶ κύνω ἑόδια τῇ χαρᾷ, καὶ κλάματα τὰ γέ-
[λοια 3.

Ἐνεκα τῶν περὶ Χάρου μυθολογημάτων
τούτων, Χάρον ὀνομάζει μεταφορικῶς ὁ
λαὸς πᾶν τὸ ἐπιφέρων ὄλεθρον. Οὕτως ὁ
Κρήτης ποιητῆς Βικέντιος Κορνάρου λέγει
περὶ τοῦ Ἑρωτοκρίτου :

Ζάχαρ' εἶν' τὸ τραγοῦδι του καὶ τὸ σπαθί του Χά-
[ρος 4.

Ὡς δὲ διηγείται Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος 5
πενθερὸς ἐνὸς τῶν Κομνηνῶν ἐκλήθη Χά-
ρων, ὡς ὀλύων τοὺς ἐχθρούς 6.

1 Λελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία. 1868 σ. 454.
—Τοῦ ᾄσματος τούτου εἶναι περίεργος ὁ πρῶτος
στίχος, ἐν ᾧ ἀπευθύνεται συγχρόνως δέησις πρὸς
τὸν Χάρον καὶ τὸν Θεόν :

Παρακαλῶ σε Χάρε μου, καὶ προσκυνῶ σε, Θεέ μου.

2 Χορτάτση. Ἑρωφίλῃ σ. 4 (Βενετ. 1772.)

3 Αὐτ. σ. 4.

4 Βικ. Κορνάρου, Ἑρωτόκριτος ᾄσμα πρῶ-
τον. σ. 29. (Βενετ. 1737).

5 Νικηφ. Βρυένν., Α. 2.

Δημοτικόν τι δίστιχον παραβάλλει τὸν
κόσμον ὅλον πρὸς δένδρον, τοὺς ἀνθρώπους
πρὸς τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, τὸν δὲ Χάρον
πρὸς τρυγητὴν δρέποντα τοὺς καρποὺς τού-
τους 1. Εὐφυὲς δέ τι δημῶδες αἰνίγμα πα-
ριστᾷ τὸν κόσμον ὅλον ὡς δεξαμενὴν πλήρη
ὑδατος· θηρίον τι (ὁ Χάρος) πίνει ἐξ αὐτῆς·
ἀλλ' οὔτε τὸ θηρίον κορέννεται πίνον, οὔτε
ἡ δεξαμενὴ ἐλαττοῦται 2. Ἐν γένει δὲ ὁ
Χάρος καλεῖται ἀχόρταγος, ὡς μὴ φει-
δόμενος μηδενός, ἀλλ' ἅπαντας καταστρέ-
φει καὶ ἀπολλύων. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν
ἀρπακτῆρα ἀποκαλεῖ τὸν Ἄδην ὁ Καλλι-
μαχος 3 καὶ rapacem ὁ Ὀράτιος 4. «Ἄ-
δης καὶ ἀπώλεια οὐκ ἐμπίπλυνται» λέγει
ἡ Βίβλος 5. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐ-
θεώρουν τὸν Ἄδην ἁπλοστον στόμα τὰ
πάντα καταβροχθίζον 6. «Χριστὸς τὴν
παμφάγον αὐτοῦ συγκλείσας γαστέρα»
λέγει Ἀνδρέας ὁ Κρήτης 7. Εἰς τὴν μητρό-
πολιν τοῦ Nevers ὑπάρχει ἀπεικόνισις τοῦ
δαίμονος, ἔχοντος ὑπερμέτρως ἀνεωγμένον
τὸ στόμα καὶ καταβροχθίζοντος τοὺς κο-
λασμένους 8. Ὁ δὲ Dante περιγράφει τὸν
ἄνακτα τοῦ Ἄδου ὡς τριπρόσωπον γίγαντα
τρώγοντα τρεῖς ἁμαρτωλοὺς.

Da ogni bocca dirompea co' denti
un peccatore a guisa di maciulla,
si che tre ne faceva, così dolenti 9.

Ἐκ τῶν προλήψεων τούτων προήλθεν

1 Passow, σ. 593.—Λελέκ., αὐτ. σ. 463.—
Λιανοτράγουδα. 1868 σ. 111.

2 Σγοῦρνά μου πελεκητῇ,
μαρμαρένια καὶ χυτῇ,
πάει τὸ θεριὸ νὰ πιῇ.
οὔτε τὸ θεριὸ χορταίνει,
οὔτ' ἡ σγοῦρνα λιγαστεῖται.

3 Καλλιμαχ., ἐπιγρ. Β. 6.

4 Horat., Carm. II ιη'. 30.

5 Παροιμ. ΚΖ', 20.—Βλ. καὶ Α'. καὶ Ἑσαΐαν
κεφ. 5 πρὸς δὲ Ἀγ. Βασιλείου, εἰς Ἑσαΐαν κεφ.
5. (τ. II σ. 450 τῆς εἰς φύλλον ἐκδόσεως τῶν ἁ-
πάντων αὐτοῦ.)

6 Maury, Essai sur les légendes pieuses du
moyen âge. p. 437.

7 Ἀνδρέα τοῦ Κρήτης, Ὀμιλ. εἰς τὴν κοιμήσιν
τῆς Θεοτόκου Α'.

8 Maury, l. c.—Εἰς τινὰς εἰκόνας τοῦ με-
σαιῶνος ὁ θάνατος ἀπεικονίζετο ὡς ἵππος ἐπὶ μέ-
λανος ζώου, ἐσθίωντος νεκρούς. (Champfleury,
Hist. de la caricature au moyen âge. p. 409.)

9 Dante, L'inferno. cant. 34.—Maury, l. c.

ἴσως ἡ ἰδέα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος ὅτι ὁ Χάρος τρώγει τοὺς νεκρούς. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀναφέρεται ἀπὸ δύο δημώδη ᾄσματα· εἰς τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν ὁ νεκρὸς, ἐρωτώμενος πῶς τὸν ὑπεδέξατο ὁ Χάρος, ἀποκρίνεται:

Ὡς τὰ γόνατά μου τὸν κρατῶ, ὥς τὰ στήθε μ' ἀ-
[κουμπάει
κι' ἂν τὸν πεινάσῃ γιὰ φαγί, τρώγ' ἀπὸ τὸ κορμί του,
κι' ἂν τὸν διψάσῃ γιὰ νερό, πίν' ὅχι τὰ δύο μου μά-
[τια 1.

Εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὰς ἐν Ἀθῇ πανηγύρεις καὶ συμπόσια, οἱ νεκροὶ χρησιμεύουσιν ἀντὶ φαγητῶν· οἱ νέοι ἀντικαθιστῶσι τὰ πρόβατα, τὰ δὲ παλληκάρια τοὺς κριοὺς:

Θέ μου, καὶ τί νὰ γένωνται τοῦ κόσμου οἱ ἀν-
[δρειωμένοι
οὐδὲ σὲ γάμο φαίνονται μαιεῖδ' σὲ πανηγύρι.
Ἦσ' τὸν Ἀθῇ γίνεται χαρὰ, γίνεται πανηγύρι·
παίρνουνε νηοὺς γιὰ πρόβατα, λεδέντες γιὰ κριά-
[ρια.

Μὰ πῆραν κ' ἓνα νηὸ καλὸ γιὰ πρόγευμα τοῦ Χά-
[ρου 2.

Ὁ θάνατος ἀπεικονίζεται συνήθως εἰς τὰς θρησκευτικὰς τοῦ μεσαίωνος εἰκόνας ὡς σκελεττὸς ἀποτρόπαιον ἔχων ὄψιν, καὶ διὰ δρεπάνου τοὺς ζῶντας θερίζων. Κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς Ἕλληνας τοῦναντίον ὁ Χάρος εἶναι ἥρως πελωρίου ἀναστήματος· οὕτω καὶ ὁ Ἀθῆς παρ' Ὀμήρῳ λέγεται ἀδάμαστος, πελώριος³, καὶ παρεμφερῶς περιέγραψεν ὁ Dante τὸν Σατανᾶν⁴, ὁ Fauriel πρῶτον καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Tomaseo καὶ ἡ Dora d' Istria μᾶς διέσωσαν τὴν ἀφελῆ διήγησιν Ἡπειρώτιδος τινος, περιγράφουσιν τὸν Χάρον, ἦν τινα παραθέτομεν ἐνταῦθα, διότι ὅλαι αἱ γυναῖκες κατὰ τὸν θάνατον προσφιλοῦς τινος προσώπου ποιοῦσιν ὁμοίας διηγήσεις καὶ περιγραφὰς τοῦ Χάρου. «Νέα τις γυνὴ ἐκ Μετσόβου τοῦ Πίνδου ἐστερήθη πρὸ ὀλίγου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἔχουσα ἐξ

αὐτοῦ δύο μικρὰ τέκνα. Ἦτο πτωχὴ χωρὶς κῆ, ἀπλυστάτου χαρακτήρος καὶ οὐδέποτε ἕως τότε ἔδειξεν εὐφυΐαν. Ἀγούσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς ἐκ τῆς χειρὸς, ἤρξατο τοῦ πένθους αὐτῆς ἐκ τῆς διηγήσεως ὀνείρου, ὅπερ εἶδε πρὸ τινῶν ἡμερῶν: — Εἶδον προχθές, ἔλεγεν ἀποτεινομένη πρὸς τὸν θεοῦτα, εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας ἡμῶν ὑψηλὸν νέον, φοβερὸν τὴν ὄψιν καὶ λευκὰς ἀνεωγμένας πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ φέροντα· ἴστατο ὀρθίως ἐπὶ τοῦ κατωφλίου κρατῶν γυμνὸν ξίφος. — Γύναι, μὲ ἠρώτησεν, ὁ σύζυγός σου εὐρίσκεται ἐν τῇ οἰκίᾳ; — Ἐκεῖ, ἀπήντησα, κτενίζει τὸν μικρὸν ἡμῶν Νικόλαον, καὶ θωπεύει αὐτὸν ἵνα μὴ φωνάζῃ. Ἀλλὰ μὴ εἰσέλθῃς, φοβερὲ νέε, μὴ εἰσέλθῃς διότι θέλει τρομάξῃ τὸ μικρὸν ἡμῶν παιδίον. Ἀλλ' ὁ λευκόπτερος νέος ἐπέμνε, θέλων νὰ εἰσέλθῃ. Ἡθέλησα νὰ ἀπωθήσω αὐτὸν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην· ὀρμήσας δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐπέπεσε κατὰ σοῦ, φίλτατέ μοι, καὶ σὲ ἐπλήγωσε διὰ τοῦ ξίφους, σὲ ἐκτύπησε δυστυχῇ. Ἴδου καὶ ὁ υἱός σου Νικόλαος, ὃν ἤθελε νὰ φονεύσῃ ἐπίσης.»¹ Ἐν δὲ τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασιν ἀπαντῶσι μεγαλοπρεπεῖς περιγραφαὶ τοῦ Χάρου:

Καὶ νὰ σου τον κ' ἐπρόβαλε τοὺς κάμπους καθα-
[λάρης.
Σὰν ἀστραπ' εἶν' τὸ βλέμμα του, σὰν τῇ φωτιᾷ ἡ
[βαφὴ του
Ἕάν δυὸ βουνᾶν' οἱ ὠμοὶ του, Ἕάν κάστρ' ἡ κε-
[φαλὴ του 2.

καὶ ἐν ἑτέρῳ ᾄσματι ὁ Διγενὴς λέγει περὶ τοῦ Χάρου τὰ ἑξῆς:

Κάνένα δὲν φοβήθηκα ἀπ' τοὺς ἀνδρειωμένους·
τῶρ' εἶδα νὰ ξυπάλυτο καὶ λαμπροφορημένο·
φορεῖ τοῦ ἥλιου τὰ μαλλιά τῆς ἀστραπῆς τὰ μά-
[τια 3.

Τὸ ὡς ἀστραπῆς βλέμμα εἶναι, ὡς καὶ ὁ Schmidt παρατηρεῖ⁴), χαρακτηριστικὸν

¹ Tomaseo Canti popolari t. III p. 305 — Passow, ἀρ. 414. σ. 292.

² Δελέκου Δημοτ. ἀνθολογία 1868 σ. 154.

³ Ἰλιάδ. Ε. 395. — Ἰφθίμος. (Ὀδυσ. Κ. 534 Δ. 47) — κρατερός (Ἰλιάδ. Ν. 415.)

⁴ Βλ. καὶ Völcker, Homerische Geographie. σ. 139.

¹ Dora d' Istria, Les femmes en Orient. livr. V. ep. 6. τ. I σ. 342—343. Μετάφρ. Αἰμ. Σκουζέ. — Tomaseo, Canti popolari. t. III p. 472. — Fauriel, Chants populaires de la Grèce t. I. discours preliminaire.

² Tomaseo l. c. p. 306. — Passow, Carmina popularia Graeciae. n° 428.

³ Passow, ἀρ. 430. — Πρόβλ. καὶ ἀριθ. 516.

⁴ Schmidt, Das Volksleben der Neugriechen I. σ. 225.

τοῦ Χάρου ὁμοιάζει δὲ τῇ περιγραφῇ τοῦ Βεργιλίου, ἐν ᾗ ὁ φέρων τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην ἔχει πύρινον βλέμμα¹). Τὸ δὲ ἕτερον χαρακτηριστικὸν ἴσ' ἂν τῇ φωτὶ ἀ ἢ βαρὺ τοῦ ἔχει σχέσιν, νομίζομεν, μὲ τὸ ἐπίθετον πορφύρεος, ὡς ἀποκαλεῖ τὸν θάνατον ὁ Ὅμηρος². Ὅμοια προσέτι εἶναι καὶ ἡ δοξασία τοῦ λαοῦ ὅτι ὁ Χάρος εἶναι μαῦρος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις μαῦρος ἴσ' ἂν τὸ Χάρο ἐπὶ μελαντάτων πραγμάτων λεγομένη³. Καὶ τοῦτο ἴσως διότι τὸ μέλαν χρῶμα ἦν χαρακτηριστικὸν τῶν ὑποχθονίων θεοτήτων, δι' ὃ καὶ μέλας ὁ θάνατος προσεπωνομάζετο⁴, καὶ μέλαινα ἡ Κῆρ⁵. Ἰσως δὲ ὡς ὑποχθονίαι θεότητες εἰκονίζοντο μέλαιναί ἢ ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτεμις καὶ ἡ Δήμητρα εἰς Φιγαλείαν⁶. Κυπριακὸν τι ἄσμα, ὃ παρεθέσαμεν ἀνωτέρω (σ. 1253.) παριστᾷ τὸν Χάρον ἐνδεδυμένον μαῦρα ἐνδύματα:

Ὁ Χάρος μαυροφόρε, μαῦρα καθ' ἑλκεύει.

καὶ ἐν τούτῳ, οὐχὶ ἀπιθάνως, ὁ Schmidt, εὐρίσκει ὁμοιότητα πρὸς τὴν παρ' Εὐριπίδῃ ἐπωνυμίαν τοῦ θανάτου: μελάμπεπλον⁷.

Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ συνηθεστέρα τοῦ Χάρου ἀπεικόνισις· οὐχὶ σπανίως ὁμοίως παρίσταται καὶ ὡς σκελεττός, καὶ ὡς γέρων, ἔνεκα τῆς ἐπιρροῆς τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων ἢ τῶν δοξασιῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν· οὕτως ἐν τῇ τραγωδίᾳ Ἐρωφίλῃ τοῦ Χορτάτση ὁ Χάρος προλογίζων λέγει:

1 Vergil., Aen. VI, 300.

2 Ἰλιάδ. Ε. 83. Π. 334. — Ἀνθολογ. Παλατ. XI, 43.

3 Βλ. Passow, ἄρ. 452. σ. 333.

Ἔστι κ' ἐμὲ ἡ καρδουλά μου, μαῦρ' εἶναι ἴσ' ἂν τὸ Χάρο.

4 Εὐριπίδ., Τρωαδ. 1315.

5 Ἰλιάδ. Β. 859. Γ. 360. 454. Ε. 22. 652. Η. 254. Α. 360. 443. Ξ. 462. Φ. 66. Ὀδυσσ. Β. 283. Γ. 242. Ο. 275. Ρ. 500. Χ. 330. 363. 382. Ω. 427.

6 Πausan., Η. 42. — O. Müller, Eumeniden. 468. πρὸς. Archäolog. σ. 509. — Πρὸς ταῦτα παραβλῆται αἱ μέλαιναί Παναγίαι τῆς Lorette, Napoli καὶ Würzburg τῶν καθολικῶν (Grimm, Deutsche Mythologie. σ. 289) καὶ ἡ Παναγία ἡ Μυρτιδιώτισσα (Κυθήρων) καὶ ἡ τοῦ μεγάλου σπηλαίου (Ἀχαΐας) τῶν Ἀνατολικῶν.

7 Εὐριπίδ., Ἀλκυστ. 843. — Schmidt, l. c. σ. 225.

Ἡ ἄγρια κ' ἡ ἀνελύπητη, κ' ἡ σκοτεινὴ θεωρία μου, καὶ τὸ ὄραπ' ὅπου βαστῶ, καὶ τοῦτα τὰ γυμνά μου κόκκαλα...

Εἰς τὸ ἐστιατόριον τῆς μονῆς Βατοπεδίου ἐν τῷ ὄρει Ἀθωνί ὑπάρχει ἀπεικόνισις τοῦ Χάρου ὡς σκελετοῦ κρατοῦντος δρέπανον εἰς τὴν ἀριστεράν καὶ μικρὸν τι δρεπάνιον εἰς τὴν δεξιάν· κάτω τῆς εἰκόνος ἐπιγραφὴ ὁ Χάρος, δεικνύει τίνα περίστησιν ἢ εἰκὼν¹. Ἐν Λέσβῳ ὁ Χάρος νομίζεται λευκόθριξ γέρων μὲ μακροὺς καὶ φοβεροὺς ὄνυχας². Ἐν Κερκύρᾳ, ὡς διηγεῖται ὁ Θεοτόκης ὑπὲρ γήραος καὶ ἰσχύος³. Κατὰ τὸν Φωριέλ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες φαντάζονται τὸν Χάρον γέροντα στυγνόν, αὐστηρὸν καὶ ἀνεξιλέωτον⁴. Κατὰ δὲ τὸν Μαρίνον Παπαδόπουλον Βρεττὸν ὁ ζωγράφος ὁ θέλων νὰ εἰκονίσῃ τὸν Χάρον συμφώνως πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ λαοῦ, ἀνάγκη νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὡς ξηρὸν καὶ ἰσχνὸν γέροντα, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἔχοντα στυγνὸν τὸ βλέμμα, περιτετυλιγμένον εἰς ῥάκη σαβάνου, ἐπιθαίνοντα ἐπὶ καλπάζοντος ἵππου, καὶ ἀρπάζοντα ἀπὸ τῆς κόμης τοὺς εὐρισκομένους κατὰ τὴν διαβάσιν τοῦ⁵. ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν θὰ ἀπεικονίζεν οὐδαμῶς τὸν Χάρον ἀκριδῶς κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ δοξασίας τοῦ λαοῦ, ὡς ἕκαστος δύναται νὰ παρατηρήσῃ ἀναγινώσκων ἀνωτέρω ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπεικονίσεις τοῦ Χάρου.

Ὁ Χάρος παρίσταται πάντοτε ἔφιππος

1 Didron, Manuel d'iconographie chrétienne. p. 223.

2 Schmidt, σ. 228.

3 Théotakis, Détails sur Corfou. σ. 123.

4 Fauriel, Chants populaires de la Grèce. t. I p. LXXXV—VI. « Mais de toutes les idées de l'ancienne mythologie grecque qui se sont perpétuées et vivent encore dans les croyances actuelles des Grecs, la plus généralement répandue est celle qui fournit à la poésie le plus d'allusions ou de pensées, c'est celle du vieux nocher du fleuve d'oubli, celle de Charon. Ici seulement, à l'opposé de ce qui est arrivé en beaucoup d'autres cas, c'est le nom qui est resté, et se sont les attributs qui ont changé. Les Grecs modernes se figurent la mort comme un vieillard austère, inexorable, et chagrin qu'ils nomment Charon. »

5 Marino Pap. Vreto, Contes et poèmes de la Grèce moderne 1855. p. 49 et suiv.—i d., Mélanges néohelléniques. 1856 p. 41—42.

εἶδομεν ἀνωτέρω (σ. 1253) εἰς ἓν δημοτικὸν ἄσμα πεταλοῦντα τὸν ἵππον τοῦ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἔφιππος πορεύεται εἰς τὰς πανηγύρεις, ὅπως θανατώσῃ ἀνδρείους, κατὰ τὸ κυπριακὸν ἄσμα, (σ. 1253) καὶ ἔφιππος διαβαίνει διὰ τῶν σταυροδρομίων:

Ἄντε νὰ 'πᾶ' νὰ κάτσωμε μέσα 'ς τὸ σταυροδρόμι,
ποῦ θὰ περάσῃ ὁ Χέροντας 'ς τὸ ἄλογο ἀπάνω,
ἄλλος ν' ἀρπάξῃ τ' ἄλογο κι' ἄλλος τὸ σαλιδάρι
κι' ἄλλος ν' ἀρπάξῃ τὰ κλειδιά τῆ κάτω γῆ ν' ἀ-
[νοίξῃ 1.

Ἡ ἰδέα ὅτι αἱ ψυχοπομποὶ θεότητες ἐπιβαίνουναι ἵππων καὶ ὀχημάτων ἐπικρατεῖ παρ' ἅπασιν τοῖς ἔθνεσιν. Ὁ W. Furtwängler ἐν σπουδαιοτάτῳ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ: Ἡ περὶ θανάτου ἰδέα ἐν ταῖς ἐλληνικοῖς μύθοις καὶ μνημείοις τῆς τέχνης (*Die Idee des Todes in den Mythen und Kunstdenkmälern der Griechen*. 1855) προσπαθεῖ διὰ μακρῶν ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐπικρατεῖ ἡ τοιαύτη ἰδέα καὶ δὴ ἐν σ. 40-61 ἐξετάζει τοὺς παρ' Ὀμήρῳ καὶ Ἡσίοδῳ μύθους περὶ Θανάτου, Μοίρας, καὶ Ἄδου, καὶ ἐν σ. 64-125 πολλοὺς ἄλλους μύθους, ὡς τὸν περὶ Δήμητρος ὡς Ἐρινύος καὶ περὶ τοῦ ἵππου Ἀρίωνος (σ. 64-66), τὸν περὶ τοῦ δουρείου ἵππου (σ. 66-68), τὸν περὶ Μεδούσης καὶ Πηγάσου (σ. 68-73), τὸν περὶ Χείρωνος καὶ Ναρκίσσου (σ. 73-77) τὸν περὶ τῶν ἵππων τῶν ἐξ ἀνέμων γεννηθέντων (σ. 77-81), τὸν περὶ τοῦ Γερηνίου ἵππου τοῦ Νέστορος (σ. 81-84), τὸν περὶ τῆς λευκίππου Περσεφόνης (σ. 84-89), τὸν περὶ τῶν ἵππων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης (σ. 89-97), τὸν περὶ τῶν ἵππων τῶν Διοσκούρων (σ. 97-104) καὶ τῶν τοῦ Ἀχιλλέως (σ. 104-141) καὶ τέλος περὶ τῶν ἵππων ὡς συμβόλων τῶν ψυχῶν παρὰ Πλάτωνι (σ. 144-125) Ἐν γένει δὲ ὁ ἵππος ἦν σύμβολον τοῦ θανάτου², καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ἐν τοῖς ἐπιταφίοις ἀναγλύ-

φοις παρίσταται καὶ κεφαλὴ ἵππου¹. Αἰδὲ ψυχαὶ ἐπιστεύετο ὅτι ἐπὶ ἵππων ἀνήρχοντο εἰς τοὺς οὐρανοὺς², ἢ ἐπὶ ἄρματος, κατὰ τινα ἀνάλογον δοξασίαν³.

Ὁ Furtwängler ἐν τῷ μνημονευθέντι συγγράμματι τοῦ ἐξετάζει τοὺς περὶ τοῦ ἵππου τοῦ θανάτου μύθους τῶν Ἰνδῶν (σ. 3-12) καὶ τῶν Περσῶν (12-23), ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ (σ. 23-32) τοὺς ἐκ τῆς περσικῆς θρησκείας εἰλημμένους μύθους τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου (κεφ. σ'. 4-9)

Ἐν ἐδαφίῳ 8ῳ τοῦ σ'. κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τούτου, τοῦ ἀποδιδωμένου εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀναγινώσκουμεν τὰ ἐξῆς: «καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ θάνατος, καὶ ὁ ἔδης ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐξουσία τοῦ ἀποκτείνειν ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.» Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τῆς ἀποκαλύψεως ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία ζωγραφίζει τὸν θάνατον ἐπὶ πρασίνου (χλωροῦ) ἵππου ἐπιβαίνοντα⁴.

Εἰς τὰς μεσαιωνικὰς εἰκόνας, πρὸ πάντων τὰς παριστώσας τὰς *Danses macabres*, ὁ θάνατος ἀπεικονίζεται ἐπὶ ἵππου,

1 Müller, *Archäolog.* 2. ἐκδ. τ. I. σ. 604-696. — Πρὸς. Παισάν., *Z.* κς. 7. — Raoul Rochette, *monum. ineditis* I. 126. — Boeckh, *C. Inscript.* 800. — Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἀπεικονίζον ἵππον εἰς τοὺς τάφους, ὡς σύμβολον τῆς ψυχῆς, ἐξηγεῖτο δὲ τοῦτο συμβολικῶς ὡς ἐξῆς: ὅτι ὁ βίος εἶναι ὡς ἵπποδρόμιον, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην καὶ διαφνοσσεφεῖς πολλάκις τοὺς ἵππους ἀπεικονίζον (Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes* art. âme cheval. p. 27. 148. — Πρὸς. Παύλου πρὸς Κορινθίους Α. θ. 24. — Πρὸς Τιμοθεον Β. δ'. 7. Πρὸς. καὶ Maury, *Essai sur les légendes pieuses* p. 102.)

2 Mersan, *Hist. du cabinet des médailles* p. 37.

3 Maury, ἐν *Revue archéolog.* t. I. p. 672. — Βλ. καὶ τῆς ἡμετέρας Μελέτης ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτ. Ἑλλήνων. τ. I. σ. 20.

4 Didron, *Manuel d'iconographie.* p. 242. «Dans le grec, la mort est montée sur un cheval verdâtre, cadavreux, pâle (πράσινον ἄλογον). Sur le vitrail de Troyes, le cheval de chevalier qui tient la balance est violet et non noir; mais le violet et le noir s'équivalent symboliquement.»

1 Νεοελληνικά ἀνάλεκτα. τ. I. σ. 423.

2 Buonarrotti, *Osservaz. sopra alcuni medaglioni.* σ. 42 κς. — Fabretti, *Inscript. dynast.* σ. 161-162. — Gori, *Mus. etrusc.* t. III p. 474-475. — Maury, ἐν *Revue archéolog.* τ. I. σ. 674. — Gerhard, *Ueber die gottheiten der Etrusker* 1847 σ. 57.

συνήθως μέλανος ἐπιβαίνων¹. Ἀλλὰ καὶ παρὰ Γερμανοῖς καὶ Ἑλβετοῖς ὁ θάνατος παρίσταται ἔφιππος καὶ τοὺς νεκροὺς ἐπὶ τοῦ ἵππου του ἔχων². Προσέτι αἱ Βαλκυρίαι (Walkyrien) ψυχοπομποὶ θεότητες τῶν βορείων λαῶν μυθολογοῦνται ὅτι ἐπιβαίνουν συνήθως ἵππων³. πρὸς δὲ πολλὰ ἄλλα πνεύματα τῶν βορείων λαῶν παρίστανται ἐποχούμενα ἐπὶ μαύρων ἵππων, ὡς αἱ Albi ἢ Elfs, τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ὀλλανδῶν⁴, καὶ ὁ Phooka τῶν Ἰρλανδῶν⁵.

Ἐκτὸς τούτων εἰς παμπληθῆ συναξάρια ἱστορεῖται ὅτι καὶ ὁ Διάβολος, ἐπὶ μέλανος ἵππου ἔφιππος, ἐπελθὼν ἤρπασεν ἁμαρτωλῶν ψυχάς⁶.

Γνωστὸν τὸ κατωτέρω ὠραιότατον δημοτικὸν ᾄσμα, ἐν ᾧ ὁ Χάρος παρίσταται ἔφιππος, σύρων τοὺς νεκροὺς μετ' αὐτοῦ:

Γιατ' εἶναι μαύρα τὰ βουνά καὶ στέκουν βουρκω-

[μένα;

μήν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ; μήνα βροχὴ τὰ δέρνει;
Κι' οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, κι' οὐδὲ βροχὴ τὰ

[δέρνει,

μόνε διαδίνει ὁ Χάροντας με τοὺς ἀπεθαμμένους.
Σέρνει τοὺς υἱοὺς ἀπὸ ἔμπροστά, τοὺς γέροντας

[κατόπι,

τὰ τρυφερά παιδούπουλα ἔστην σέλλ' ἀραδιασμένα.
Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, τ' ἀγόρια γονατίζουν·

«—Χάρε μου, κόναψ' εἰς χωριό, κόναψ' εἰς κρύα

[βρύσι,

νά πρὸν οἱ γέροντες νερό κ' οἱ υἱοὶ νά λιθαρίσουν,
καὶ τὰ μικρὰ παιδούπουλα νά μάσουνε λουλούδια.»

«—Κι' οὐδ' εἰς χωριό κονεύω ἡγώ, κ' οὐδὲ σὲ κρύα

[βρύσι

ἔρχοντ' ἡ μάνες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά των,
γνωρίζονται τ' ἀντρώγυνα καὶ χωρισμοὺς δὲν ἔ-
χουν» 7.

1 Cf. Champfleury, Hist. de la caricature au moyen âge. p. 102—109.

2 Rochholz, Schweisersagen. τ. II σ. 20—22.—Grimm, Deutsche Mythologie σ. 803 καὶ πρόλ. καὶ σ. 629.—Furtwängler, Die Idee d. Todes σ. 32—40.—Schmidt, Das Volksleben der Neugriechen I. σ. 226.

3 Frauer, Die Walkyrien der scandinavisch-germanischen Götter- und Heldensage. 1846. Grimm, ἐνθ. αν. σ. 389 καὶ.

4 Coremans, L'annee de l'ancienne Belgique p. 99.

5 Crofton Croker, Fairy legends of Ireland. σ. 41.

6 Richer, moine de Sennones, Chronique archaïque γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ XVI αἰῶνος ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Cayon. Nancy 1843 livr. II c. 49.

7 Fauriel, II σ. 228.—Ζαμπέλ., Ἀσμ. δημοτ.

Τὸ ᾄσμα τοῦτο, ἐν τῶν ἀρίστων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καίτοι, ὡς ὀρθῶς τινὲς παρετήρησαν¹, ἀποπνέει τὸ βαρὺ καὶ μελαγχολικὸν τῶν ᾠσμάτων τῶν βορείων λαῶν, μετεφράσθη εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ διασήμεου Gothe², ὁ δὲ Γερμανὸς υἱὸς τοῦ φιλέλληνος Θεορίου ἐπεχείρησε νὰ ἀπεικονίσῃ τῆς ὑπὸ τοῦ ᾄσματος τούτου περιγραφομένης σκηνῆς³.

σ. 731.—Passow, ἀρ. 409.—Elissen, Versuch einer polyglotte der Europäische Poesie. 1846 t. I. σ. 277 μετὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Γκαίτε.—Εὐτέρπη τ. 5'. σ. 189—190.—Tomaseo, Canti popolari τ. III σ. 290 καὶ. (ἰταλικὴ μετάφρασις).—Revue des cours littéraires VI p. 424. (Γαλλικὴ μετάφρασις. Cf. et M. P. Vrelo, Mélanges néohelléniques p. 40.)—Wachsmuth, Das alte Griech. im neuen σ. 20—21. (μετάφρασις γερμανικὴ τοῦ Gothe.)

1 Σπ. Ζαμπελίου, Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδοῦ σ. . . . Σ. Ν. Βασιλειάδης, Οἱ Καλλιέργαι, σ. κή.

2 Göthe Gedichte: neugriechisch-griechische heldenlieder, VII.

3 Τὴν περιγραφὴν τῆς εἰκόνης ταύτης παραθέτομεν ἐνταῦθα ἐκ τῆς Εὐτέρπης (τ. VI σ. 190).

«Ὁ Χάρων, γέρων λεύκοφρος, σκυθρωπὸς καὶ ἄγριος, ἀναβαίνει μέλανα καὶ θυμοειδῆ ἵππον καὶ βαίνει ἐντὸς νεφελῶν κρατῶν εἰς χεῖρας του τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου. Ἐπὶ τοῦ ἔφιππίου κεῖνται ἐρριμμένα μίγδην τὰ ταλαίπωρα βρέφη, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῷ κοιμώμενα καὶ μειδιῶντα, πλησιέστερον σύρει ἐν τῇ ὁρμῇ αὐτοῦ περικαλλεῖς παῖδας καὶ παρθένους, οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι διώκονται ἐμπρὸς ἀπαρηγόρητοι ὅτι ἀφῆκαν τὴν ζωὴν, οἱ δὲ γέροντες ἐκόντες ἄκοντες ἔρχονται ὀπισθεν τοῦ ἵππου του. Μία ἀκτὶς ἡλίου ἀποχωρίζουσα τὰς νεφέλας, ἐπιφοιτᾷ καὶ διαφωτίζει τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ πένθους.

«Κάτωθεν, ἐν ἀπόπτῳ, ὑπάρχει κώμη τις ἀγροτική.

«Παιδιά, λοφίσκοι, βρύσις κεῖνται εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῆς κώμης. Γυναῖκες χωρικαὶ μετὰ τὸ ἀλθανικὸν ἐνδύμα καὶ τὴν λάγνηνον φέρουσαι ἐπ' ὤμων συνῆλθον εἰς τὴν βρύσιν ἵνα ὑδρευθῶσιν. Ἀόματός τις ἐπαίτης ἐκεῖ πλησίον κρούει τὴν λύραν του, καὶ περὶ τέρῳ ποιμένες βόσκουσι τὰ ποιμνιά των, ἀμέριμνοι παίζοντες τὴν φλογέραν των. Ἐκεῖ εἰς τὸν ἀγρὸν παιδία συλλέγουσιν ἄνθη παίζοντα, καὶ ἐπὶ ὁμαλοῦ τόπου νεανία τινὲς καὶ ἄνδρες ἐνδεδομένοι φουστανέλαν, χορεύουσι κρατούμενοι ἐν κύκλῳ, πρὸς τὸ μέλος μουσικοῦ ὀργάνου.

«Εἰδύλλιον ὅλον εἶναι ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἀναγνωρίζει τις ἐν αὐτῇ τὴν φύσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ἔθιμα τὰ Ἑλληνικά. Ἀλλὰ προνοῦμεν, καὶ

Ἐν ἑτέρῳ δημοτικῷ ᾄσματι ἐν τῷ ᾄδῃ ὁ Χάρος τρέχει ἑφιππος μετὰ τῶν νεκρῶν ἐν αὐτῷ ἐν πουλάκι ἐξέρχεται τοῦ ᾄδου, ἔχον τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά του μαῦρα, ἐρωτόμενον δὲ ὑπὸ τῶν μητέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ συζυγῶν περὶ τοῦ ᾄδου ἀποκρίνεται:

Καυμέναις, τ' εἶδα, τί νὰ πῶ, καὶ τί νὰ μολογήσω;
Εἶδα τὸν Χάρο κ' ἔτρεχε ἔς τοὺς κάμπους καθά-
[λάρης]

Σέρνει τοὺς νιούς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς γέροντας ἀπ'
[τὰ χέρια,
φέρνει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἔς τὴ σέλλ' ἀρμαθια-
[σμένα 3].

Ὡς ἀνωτέρω ἴδωμεν (σ. 1258.) παρὰ Γερμανοῖς ὁ θάνατος παρίσταται ἑφιππος, κρατῶν τοὺς νεκροὺς ἐπὶ τοῦ ἵππου του. Ἀνάλογος εἶναι ἡ πρόληψις τῶν κατοίκων τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρεττανίας περὶ τοῦ ἀμυχίου τοῦ θανάτου (Karriguel an ancou). Τοῦτο διατρέχει τὰς ὁδοὺς κατὰ Σάββατον ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρι τῆς πρώτης ὥρας τῆς πρωίας· σύρεται δὲ ὑπὸ ἰσχυρῆς δαμάλεως καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ πολλῶν δαιμόνων· ἐν αὐτῷ κεῖνται ἐρριμένοι οἱ ἀμετανόητοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐβδομάδος 5.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

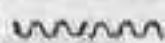
ἀνεγνώρισε βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ ἄριστος καλλιτέχνης, ὅτι τὰ τῶν ψυχῶν μέρος ἔχει ἐλλείψεις τινάς.

Δὲν φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ βουναῦ μαῦρα καὶ βουρκωμένα, ὡς λέγει τὸ ᾄσμα. Μαυρίζουν δὲ καὶ βουρκώνουν τὰ βουνὰ καὶ ὅλη αὕτη ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου διέρχεται ἔνωθεν τῶν ζώντων χωρὶς νὰ παύσῃ πρὸς στιγμὴν τὰ ᾄσματά των, χωρὶς νὰ διακόψῃ τοὺς χοροὺς των, χωρὶς νὰ καταθέτῃ τὰς λαγήνους των καὶ νὰ στρέψῃ τὰ ὄμματα αὐτῶν πρὸς τὴν ἐπιπεσοῦσαν αἴφνης σκοτίαν ἐκείνην.

4 Εὐλαμπίου, Ἀμάραντος, σ. 8.—Marcellus, Chants du peuple en Grèce. τ. I. σ. 418.—Passow, ἀρ. 410.

5 L'illustration (Journal de Paris) 1845. τ. V. p. 89.

ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

(Συνέχεια ἴδε προηγ. φυλλ.)

Ὡστε καὶ ἂν οἱ πατέρες ἐννοοῦσι τὴν ἀναφορὰν αὕτη ἀναφέρει τὰ ὑπομνήματα καὶ δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἐποχὴν τῆς συντάξεως αὐτῶν τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος Ἰδοὺ ὁλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ αὕτη.

Ἀναφορὰ Πιλάτου.

Κρατίστῳ, σεβαστῷ, θειοτάτῳ καὶ φοβρωτάτῳ Αὐγούστῳ Καίσαρι Πιλάτος ὁ τὴν ἀνατολικὴν διέπων ἀρχήν.

Μηνύσει κέχρημαι δι' ἧς φόβῳ καὶ τρόμῳ συνέχομαι κράτιστε. Ἐν ταύτῃ γὰρ ἦν περ διέπων ἐπαρχίαν, ἥτις μία τῶν πόλεων καλεῖται Ἱερουσαλήμ, ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων παρέδωκάν μοι ἄνθρωπόν τινα λεγόμενον Ἰησοῦν, πολλὰ ἐγκλήματα ἐπιφερόμενοι κατ' αὐτοῦ, ὅπερ οὐκ ἠδυνήθησαν τῶν λόγων τῇ συστάσει διελέγξαι. Μία δέ τις αὐτοῖς αἵρεσις ἦν κατ' αὐτοῦ, ὅτι τὸ σάββατον αὐτοῖς ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς μὴ εἶναι σχολὴν ἢ παρατηρεῖσθαι. Πολλὰς γὰρ ἰάσεις ἐπετέλεσεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, τυφλοὺς ἐποίησεν ἀναβλέπειν, χωλοὺς περιπατεῖν, νεκροὺς ἀνέστησεν, λεπροὺς ἐκαθάρισεν, παραλυτικοὺς ἰάσατο, μὴ δυναμένης τὸ σύνολον μήτε ὁρμὴν τοῦ σώματος μήτε νεύρων στάσιν ἔχειν εἰμὴ μόνον φωνὴν καὶ ἁρμονίαν, καὶ παρασχῶν αὐτοῖς δύνανται τοῦ περιπατεῖν καὶ τρέχειν, ῥήματι μόνῳ τὸ ἀσθενὲς ἀποστρέψας. Ἄλλο πάλιν δυνατώτερον πρᾶγμα ὅπερ ἐστὶ παρὰ τοῖς παρ' ἡμῖν Θεοῖς ξένον· τετραήμερον νεκρὸν ἀνέστησε λόγῳ μόνῳ καλέσας αὐτὸν, τοῦ τεθνεῶτος τὸν ἰχῶρα ἔχοντος, καὶ διαφθαρέντος ἐκ τῶν γενομένων σκωλήκων τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τὸ δυσώδες τοῦ κυνὸς ἔχοντος· ὃν ἰδὼν ἐν τῷ τάφῳ κείμενον, ἐκέλευσε τρέχειν, μήτε ὅλως νεκροῦ τι ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἐκ παστοῦ νυμφίος οὕτως ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τάφου εὐωδίας πεπλησμένος. Καὶ ξένους σα-